

Od drugih pogodb dvakrat naletimo na hrambeno pogodbo o žitu in o srebru (št. 73; 74). Ohranjenih je dalje nekaj zadolžnic, pobotnic, 3 obračuni, več (83—88) žal fragmentarnih in poškodovanih procesualnih listin, deset upravnih listin ter eno pismo (hudo poškodovano).

Boyerov prevod, transkripcije in komentar zaslužijo vse priznanje. V posebnem poglavju razpravlja o avtentifikaciji in potrditvi pravnih aktov, v drugem o penalnih klavzulah in zagotovitvi neizpodbojnosti pravnih poslov. Splošno ugotavlja, da se v Mariju uporabljano pravo bistveno ne razlikuje od babilonskega, da pa kažejo listine vendar tudi nekaj značilnih posebnosti. Avtorju smo za njegovo vzorno obdelavo zasebnopravnih dokumentov iz Marija zares hvaležni.

V. Korošec

D. J. Wiseman, The Vassal-Treaties of Esarhaddon. (Revija) Iraq, XX (1958), part 1. 99 strani besedila z 12 slikami, 53 strani klinopisnega teksta z navedbo razmestitve posameznih odlomkov. London 1958.

M. E. L. Mallowan, vodja izkopavanj Britanskega muzeja v Nimrudu (nekdanji asirski trdnjavi in začasni prestolnici Kalahu), je leta 1955 našel v prestolni dvorani Nabujevega svetišča okoli 350 drobcev glinastih plošč. Na njih je bilo napisano besedilo osmih ali devetih, enako se glasečih pogodb, s katerimi si je leta 672 asirski kralj Asarhaddon dal od raznih mestnih poglavarjev (»gospod mesta«) v sosednji, komaj pokorjeni Mediji, obljubiti s prisego, da bodo za njegovega naslednika v Asiriji pripoznali njegovega sina Assurbanipala, v Babiloniji pa drugega sina Šamaš-šum-ukina.

Asiriolog Donald J. Wiseman (British Museum) je iz drobcev sestavil besedilo najbolje ohranjene pogodbe, ki jo je z asirskim kraljem sklenil Ramataja, poglavar v mestu Urakazabanu. Obenem je objavil tudi drobec ostalih pogodb. Poleg prevoda je W. dodal kratek jezikovni komentar.

Besedilo pogodbe obsega vsaj 674 vrstic. Z vodoravnimi črtami je razdeljeno na odstavke. Določbe same so v 36 odstavkih, nato sledi 72 odstavkov sankcij, ki kličejo najrazličnejše zlo nad vazala, če bi kršil pogodbo. Ob sklepu besedila je datum z označbo pogodbe, ki zadeva Assurbanipala kot asirskega, ter Šamaš-šum-ukina kot babilonskega prestolonaslednika.

V prvem odstavku označuje Asarhaddon pogodbo kot določbe (ade), ki jih je on »napravil z Ramatajo«; medijski vazal je določbe potrdil s prisego. Asirski kralj se ni zadovoljil, da bi bil s pogodbo vezan samo Ramataja in njegovi potomci, ampak je kot pogodbeno stranko označil tudi vse mestne prebivalce. »mlade in stare, kolikor jih je, s sinovi in vnuki, všteti tiste, ki bodo (rojeni) po sklenitvi pogodb«. Pogodbeni značaj se kaže v tem, da veljajo obveznosti šele z vazalovo prisego.

Besedilo samo vsebuje več državnopravnih zanimivosti. Iz Asarhaddonovih ust izvemo, kako je on pojmoval svojo vladarsko oblast. Imenuje jo »kraljevanje in gospodovanje«. Vazal je dolžan, da varuje vladarja povsod (»na deželi in v mestu«), da se zanj bori in (če treba) umrje. Govoriti mora z njim iskreno (»v resnici svojega srca«) in mu lojalno pošteno svetovati. Vladarjeva oblast je bila po Asarhaddonovih besedah neomejena, obsegala je pravico nad življenjem in smrtjo svojih državljanov. Posebno so Asarhaddona skrbele morebitne zarote, ki so se pogosto začenjale na dvoru samem. V več odstavkih prepovedujejo vazalu, da bi sodeloval pri takih zarotah, da bi dvignil roko zoper Assurbanipala, da bi mu storil kar koli zlega. Samo v enem odstavku govori o Šamaš-šum-ukinu kot babilonskem vladarju. Posebej naroča, da mu nihče ne sme odvzeti očetovih daril. Podobno določbo glede daril je uvrstil Asarhaddon v prid drugim svojim sinovom. Da bi zagotovil, da bodo tudi bodoči rodovi izpolnjevali pogodbene obveznosti, je vazalu in njegovim meščanom naročil, da so morali svoje otroke vzpodbujati k vestnemu izpolnjevanju pogodb.

Splošno je za asirsko pogodbeno formulacijo značilno, da nikjer ne govori o nobeni vazalovi pravici, medtem ko skuša zvestobo glede dolžnosti izsiliti z grožnjami in pogojnim prekletstvom, ki ga grozeče vsebujejo sankcije.

Novi državnopravno interesantni dokument bo nedvomno še predmet podrobneja proučevanja.

V. Korošec

André Dupont-Sommer avec la collaboration de M. l'abbé J. Starcky,

1. **Une inscription araméenne inédite de Sfiré.** Bulletin du Musée de Beyrouth, Liban. 4e, str. 23—41, 6 slik,

2. **Les inscriptions araméennes de Sfiré (Stèles I et II).** Extrait des Mémoires présentes par divers savants à l'Académie des Inscriptions et Belles Lettres. Tome XV. Paris, Imprimerie Nationale, 1958, 4e, str. 197—351, 29 slik.

Leta 1928 so v vasi Sfiré (Sefiré), 25 km jugovzhodno od mesta Alepa v Severni Siriji, našli steber z obsežnim napisom v aramejskem jeziku in pisavi. P. S. Ronzevalle, ki je leta 1930 prvi prečital dolgi napis, je leta 1930-31 del besedila objavil v univerzni publikaciji v Beirutu. Šlo je očitno za novo državno, vazalno pogodbo. Obširneje je o tem poročal Hans Bauer v E. Weidnerjevem Archivu für Orientforschung, VIII, 1932-33 (str. 1—16). Poleg prve stele so našli še dve manjši, ki sta vsebovali dele besedila iste pogodbe. Prvo stelo je leta 1948 kupil muzej v Damasku, ki je nato pridobil še drugo stelo, tretja pa je prešla v last muzeja v Beirutu.

Francoski asiriolog André Dupont-Sommer je v sodelovanju z J. Starckym objavil najprej leta 1956 v Beirutu besedilo, prevod in komentar tretje plošče, ki vsebuje najbolj zanimive pogodbene določbe — žal ne v celoti. Leta 1958 pa je A. Dupont-Sommer v sodelovanju z E. J. Starckym v publikacijah Francoske akademije znanosti ponovno prevedel in komentiral prvi dve plošči, na katerih je ohranjen uvod z navedbo pogodbениh strank in obširne sankcije, ki grozijo vazalu z najrazličnejšimi nesrečami, če ne bo izpolnjeval pogodbe. Avtorju bo pravni zgodovinar posebno hvaležen za obsežni filološki komentar kakor tudi za to, da je ponatisnil tudi besedilo tretje stele. — Kolikšno zanimanje je novi napis vzbudil, se vidi tudi iz dejstva, da je medtem tudi Jos. A. Fitzmyer v reviji The Catholic Biblical Quarterly (XX 4, 444—476, Washington 1958) pod naslovom The Aramaic Suzerain by Treaty from Sefiré in the Museum of Beirut objavil prevod, transkripcijo in komentar tretje stele.

Pogodbo je sklenil Bar-ga'ajah, kralj dežele KTK (aramejska pisava ne uporablja vokalov) z Mat'ilem iz Arpada v Severni Siriji. Kdo je bil Bar-ga'ajah, ni dognano; verjetno je A. Dupont-Sommerjeva domneva, da je B. drugo ime za Sardurja, kralja države Urartu (s središčem ob Vanskem jezeru v Armeniji). Mat'iel je pač istoveven z Mat'ilem iz kraja Bit-Agusi pri Arpadu, ki je (okoli leta 750) sklenil vazalno pogodbo z asirskim kraljem Assurnirarjem V. Aramejska pogodba je bila nedvomno pozneje sklenjena, ko se je Mat'ilu ločil od Asircev in prestopil na stran njihovih sovražnikov, kar je tudi v napisih potrjeno.

V uvodu skuša Bar-ga'ajah pogodbene obveznosti razširiti na kolikor mogoče veliko število ljudi (na Mat'elove potomce, na prebivalce Arpada, na vso deželo in na bodoče rodove). Z vzhodnjaško slikovitostjo formulira najrazličnejše sankcije za kršitev pogodbe. V vsem tem kakor tudi v pogodbениh določbah samih je pogodba močno podobna asirskim, zlasti Asarhaddonovim pogodbam.

Na tretji steli je ohranjenih devet pogodbениh določb in sledovi desete; žal manjkajo prve določbe. V ohranjenem besedilu suzeren (B) nalaga vazalu dolžnost, da mu izroča osebe, ki bi zoper njega ali njegove sinove grdo govorile; z izročenimi bo ravnal po svoji uvidevnosti. Beguncem, ki bi se zatekli v vazalovo deželo, ne sme dajati hrane, ampak jih mora izročiti suzerenu; če bo vazal tako ravnal, mu bo tudi suzeren vračal njegove begunce. Štiri določbe se ukvarjajo z vazalovim razmerjem do vladarjeve osebe. Če bi vladarja zarotniki